

nyilvános könyvtárban vannak elhelyezve, használatuk tehát nem tiltható meg. A királyi jogügyigazgató ezzel szemben más véleményen volt s csupán az esetben volt hajlandó KOVACHICH számára a másolási engedélyt megadni, ha egyenként megjelöli a lemásolandó okleveleket. (Idézett helyen anni 1790. fons 18. pos. 80.), mert vannak ott olyan adatok, amelyek inkább elhallgatásra, mint közlésre alkalmasak. (Ita arcana sunt, ut sepelienda potius sint, quam propalanda.)

Hasonlóképen járt BATHYÁNY IGNÁC erdélyi püspök is, akit a helytartótanács 1790. július 30-án arról értesített, hogy a HEVENESSI-ÉS KAPRINAI-gyűjteményekből csupán az esetben adhat engedélyt oklevelek lemásolására, ha előzetesen egyenként megjelöli a lemásolandó darabokat. (Idézett helyen anni 1790. fons 18. pos. 84.) Ez meg is történt s a királyi jogügyigazgató 1790. augusztus 17-én kelt átiratában egyenként felsorolta a lemásolható darabokat, egyes daraboknál azonban megjegyezte, hogy azok csupán „exmissis bonorum nominibus et metis“ másolhatók le. (Idézett helyen anni 1790. fons. 18. pos. 89.)

Ez a két példa teljesen elegendő annak megvilágítására, hogy milyen nehéz volt a XVIII. század történetírójának hozzáférni a vonatkozó forrásanyaghoz. Ha BATHYÁNY IGNÁC erdélyi püspök kívánságának teljesítését is megnehezítette a királyi jogügyigazgató, el lehet képzelni, hogy milyen gondosan elzárták ezeket a gyűjteményeket az egyszerű kutatók elől. Ma már szinte elképzelhetetlen, hogy történetbúvárnak ilyen akadályokkal kelljen megküzdeni, a XVIII. században ez közönséges volt. Egyedül KOVACHICH MÁRTON merete vezetett beadványában kifejezésre juttatni azon meggyőződését, hogy könyve előszavában nem szívesen emlékeznék meg ezekről az akadályokról.

GÁRDONYI ALBERT.

Egy XVIII. századbéli hirlapmelléklet-kolligátum. HERÉNYI DR. GOTHARD ISTVÁN könyvtárából több becses régi könyv került ez év első felében a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárába, köztük egy kolligátum, amely a következő XVIII. századbéli magyar újságmellékletek egyes éveit, ill. lapjait tartalmazza: 1. Ujj Bétsi Magyar Múza 1793. 1—16 l. — 2. Magyar Múza 25—48, 57—64, 73—84 l. — 3. Múza 1—4 l. — 4. A Királyi Magyar Hajós-Társaságnak Privilégiuma és Contractussa 1—8 l. — 5. Méltóságos Gróf Kis-Rhédei Rhédei Ádám Urfi' Méltóságos Gróf Széki Teleki Mária Kis-Asszony', mint Vö-Legény és Meny-Asszony Ó Nagyságoknak alázatos tisztelettel ajánlja Sipos Pál MDCCLXXXV. Sz. Mihály Hav. 14. Napján. Bétsben. Találtattnak ezek a' Betűk

Márkides Pulio Testvéreknél, N. Baumeister Ur Könyv-Nyomtató Műhelyében; mellyek metzsettettek Erdélyi-fi Bikfalvi Falka Sámuel Ur-által. 1—4 l. [A címlap betű-változatai: nagy betű, kis betű, kurzív, e leírásnál nem tüntettük fel.] — 6. Sándor Leopoldnak Austriai Fő-Hertzegnek Magyar Ország Nádor Ispánnának nevét örökösítő Emlékeztető-Irás. Melyet Eredetiképpen Deák Nyelvben Birkenstock Menyhárt Ts. K. Udv. Tanácsos Ur készített, E' Fordításban pedig Magyar Nyelvre által tenni próbált Iffj. G. Teleki Domokos. Bétsben 1796. 5 sztl. lap + 10—40-ig számozva. — 7. Magyar Ország. (A' meg-igértt ujj magyarság szerént irott levél.) 41—48 l. [Ez ívjelzésének és lapszámozásának tanulsága szerint — folytatása az előbbinek, azzal együtt, egy könyvben jelent meg.] — 8. A Bétsi Magyar Bibliotheca első esztendeje 1793. Nyomtatatik Bétsbenn. Oszve szedettetik Pántzél Dániel által. [Annyira körül van vágva, hogy lapszámozása nincs meg.] A lapok alján a 2., 3., 4. levélen kifordított zárójel után)(2,)(3,)(4 jelzet. A címlappal együtt 12 l. — 9. Az 1795-diki Magyar Merkurhoz tartozó Bibliotheca. Ki-adta Pántzél Dániel. Címl., utána 131—132 l. 129—130 l. 135—146 l. 1—12 l. 21—32 l. 13—20 l. 35—56 l. 59—66 l. 81—88 l. 75—80 l. 61—62, 67—74, 89—128 l.

Ez a kolligátum, amely a XVIII. század végének jellegzetes olcsó papírkötésében maradt fenn, összevisszahányva bekötött íveivel nehéz feladat elé állítja a könyvtárnokot, ha az egyes ívek hovatarozását meg akarja határozni, annál is inkább, mert a Bibliothecának, amely mint a bécsi Magyar Merkurius melléklapja 1793—1795 között jelent meg, eddig csak az 1795-i évfolyama ismeretes, az is nagyon csonkán (v. ö. MKSzemle 1937. 344 l.), annak ellenére, hogy a MKSzemle a mult év folyamán kérdést intézett a magyar könyvtárosokhoz és gyűjtőkhöz róla. (1937. 178. l.) — A most leírt kolligátum az 1793. és 1795-i évfolyam egyes lapjait kétségkívül tartalmazza s ezért nagyon valószínű, hogy a kolligátumban gazdátlanul levő ívek nagy része a Bibliothecához tartozik, de hogy melyik évfolyamához, az 1793, 1794, vagy 1795-höz, azt az összehasonlításához szükséges teljes példányok nélkül megállapítani nem tudjuk. Csupán az 1795-ös Bibliothecának a Széchényi Könyvtár Hírlaptárában levő csonka példánya áll rendelkezésünkre. Ennek alapján megállapítottuk, hogy a kolligátumnak az „1795-i ... Bibliotheca“ címlap után következő 1—12, 21—32, 13—20, 35—56, 59—66, 81—88, 75—80, 67—74, 89—128 lapjai kétségkívül az 1795-i Bibliothecához tartoznak.

A magyar hírlapok és mellékleteik a XVIII. században árkusenként, vagy félárkusenként jelentek meg. Ezért gyakori eset, hogy

bekötetésükkor az egyes hírlapok árkusai egy köteten belül összekeveredtek vagy áttévedtek más hírlapkötet árkusai közé.

XVIII. századbeli hírlapjaink becses könyvészeti emlékek, irodalom-, művelődés-, gazdaság-, politika-, társadalomtörténeti források. Könyvészeti meghatározásuk, kiegészítésük, gondozásuk fontos könyvtári feladat.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

Címlap nélküli ismeretlen könyvek. A debreceni ref. kollégium könyvtárában végzett könyvészeti kutatásaim közben akadtam rá a következő, eddig nem ismert hungaricumokra (a már leírtakon kívül):

1. (*Jerusalem veszedelme.*) A—B ív, 8°. Az egész 32 számozott lapból állott. Hiányzik belőle az 1—4. és 13—26. l., tehát a címlap is, mely számot adhatna szerzőjéről meg nyomtatási helyéről és évről. Protestáns, valószínűleg református prédikáció a török hódoltság korából. Erre vallanak következő részletei: „S már végtére a kegyetlen török is annyira beütötte orrát, hogy jobb részét édes lakó földünknek elfoglalván s maga alá hódoltatván, csak a galléra akadott kezünk között, úgy hogy méltán állatta egy tudós jámbor, Magyarországnak e nagy pusztulásán óhajtozván, ezelőtt 50—60 esztendőekkel (hátha még mai állapotjában látná!), hogy váraskák is alig maradtak e nagy birodalomból annyik, mint amennyi országok régenten ehhez tartoztanak!“ (30. l.); „... a longobardusokat... kiűzték a magyarok... Majd ezeket is immár (ha Isten rajtok nem könyörül) kiűzik a törökök“ (32. l.).

2. (SZILVÁS-UJFALVI IMRE:) (*In exequiis defunctorum. Halotttemetésükorra való énekek...*) A MKSzemle 1882. évi 91. lapján s ennek nyomán SZTRIPSZKY Adalékai 264. lapján, 2134. sz. a. 1691-re tett, de helyes olvasás szerint 1692-ben megjelent kiadásnál szemmel láthatóan régebbi kiadás. Igen kis alakban, de 8° nyomtatott könyv, melyből hiányzik a címlap, megvan azonban az 1598-i kiadás ide is átvett előszavából két levélnyi az eredeti E. S. U. aláírással, továbbá a szövegből az 1—296. oldal, vagyis az ívjelzés szerint az A. 3-tól T. 8-ig terjedő mindenik levél.

3. *Énekeskönyv* (Református). 12-r. Kezdődik a 241—2. lapot magában foglaló rongyolt levéllel, mely után megvan még a 243—270. és a 279. (tévesen 179.)—403. lap, közben a 357—8. jelzésű levél szintén rongyolt. Ezután következik a Mutató-tábla 11 oldalon. Minden többi ismert énekeskönyvtől elütő kiadású, melyet bizvást merek Kolozsvártt 1705-ben megjelentnek tartani, mivel SZENCZI MOLNÁR ALBERT-nek a RMK. I. kötetében 1703. szám alatt leírt zsol-tárfordításával együtt maradt fenn, s miként általában minden alka-